

Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması¹

Kasım KARATAŐ² & Behçet ORAL³

ÖZET

Bu araştırmada öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyini belirlemek için bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2016-2017 eğitim yılında çeşitli üniversitelerin sınıf öğretmenliği lisans programı son sınıfında öğrenim gören 83'ü erkek 148'i kadın olmak üzere toplam 231 kişidir. Taslak ölçeğin uygulama sonucunda elde edilen verilerin analizinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. AFA sonucunda "kişisel hazırbulunuşluk" ve "mesleki hazırbulunuşluk" olmak üzere iki faktörlü 21 maddelik bir yapıya ulaşılmıştır. Alt faktörlerin "kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk" boyutunun bileşenleri olduğu gerçekleştirilen Birinci ve İkinci Düzey Doğrulamalı Faktör Analizleri (DFA) sonucunda doğrulanmış ve elde edilen uyum iyiliği indekslerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan güvenirlik ölçümleri sonucunda güvenirlik katsayılarının yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmanın bu bulgularından hareketle, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürel değerlere duyarlılık, Ölçek geliştirme

¹ Bu araştırma 11-14 Mayıs 2017 tarihinde Gaziantep'te gerçekleştirilen "1st International Congress On Social Sciences" adlı sempozyumda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör. - Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi - kasimkaratas@outlook.com

³ Prof. Dr. - Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi - oralbehcet@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Kültür bireyin dünyayı anlamasında ve kişiliğini kazanmasında önemli bir kaynaktır. Kişinin hayatına yön veren bilişsel kodların, sosyal değerlerin, davranışsal standartların, dünya görüşünün ve inançların dinamik sisteminin temelini kültür teşkil etmektedir. (Delgado-Gaitan, & Trueba, 1991). Eğitim süreci sosyo-kültürel bakış açısıyla değerlendirildiğinde bireyin olguları anlama ve öğrenme yeteneği içinde yaşadığı toplum ve kültürel değerlerinin gölgesinde gelişmektedir. Dolayısıyla birey kültürel değerleri bağlamında anlam dünyasını yapılandırmaktadır. Bu durum bağlamında Banks (2013) kültürel ve sosyolojik bakış açısının eğitim süreç ve yapılarına yansıtılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan, bireylerce bilginin edinilme sürecinde gerekli uyarıcılar bireyin ait olduğu sosyal çevre ve kültürel değerler çerçevesinde sağlanması öğrenilecek olguyu daha iyi anlamlandırabilmesi için önemli görülmektedir. Bu önemden hareketle öğretmen öğrencilerin içinden çıktığı sosyal çevreyi, sosyal ilişkilerin ağını ve kültürel zeminini iyi bilmesi gerekmektedir. Ayrıca, eğitimi etkileyen toplumsal güçler ve etkileme biçimleri, toplumsal gelişme, toplumsal roller vs. konularında bilgi sahibi olmasında da fayda görülmektedir (Ergün, 2015).

Bireyin öğrenme süreci sosyal bir etki altındadır. Bu anlamda, sosyal çevrenin ve kültürel öğelerin eğitimde yer bulması ve öğretmenlerin bu durumu göz önünde bulundurması önem göstermektedir. Bu noktada öğrenme öğretme sürecinin rehberi konumunda olan öğretmenlere büyük iş düşmektedir. Öğretmenler öğrencilerin sahip olduğu kültürel özelliklerden haberdar olarak ve kültürel değerlere duyarlı pedagojik bakış açısını içselleştirerek öğretim sürecini yönetmesi beklenmektedir. Kültürün öğretme ve öğrenmeyi nasıl etkilediğinin bilincinde olmayan öğretmenlerin etkili bir öğrenme öğretme süreci tasarlayamayacakları söylenmektedir. Villegas ve Lucas'a (2002) göre kültürel değerlere duyarlı eğitim sağlayabilme noktasında öğretmenlerin sosyokültürel açıdan bilinçli olması, tüm öğrencilerdeki öğrenme kaynaklarını görebilmesi, öğrencilerinin kültürel yaşamları hakkında bilgi sahibi olması ve öğrencilerin kültürel deneyimleri doğrultusunda öğretim sürecini tasarlayabilmesi gibi yeterliklere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca Hutchison'a (2006) göre öğretmenler sınıf içerisinde farklı kültürlerden bireylerin kişisel ihtiyaçları ve farklı düşünceleri arasında uyum ve bağdaşım içerisinde öğretim sürecini yürütmesi beklenmektedir. Bu beklentilerin gerçekleşebilmesinin öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı pedagoji bilgi ve uygulamaları konusunda yeterli düzeye gelmesine bağlı olduğu düşünülmektedir. Gay'e (2014) göre kültürel değerlere duyarlı pedagoji etnik olarak farklı öğrencilerin kültürel bilgisi, geçmiş yaşantıları, referans çerçevesi ve performans stillerini dikkate alarak öğrenme etkinliklerini öğrencilerle daha ilişkili ve onlar için daha etkili hale getirme çabasıdır. Ladson-Billings'e (2011) göre ise, kültürel değerlere duyarlı pedagoji; öğretim süreciyle bireyin kültürel özelliklerin bütünleşmesidir. Kültürel değerlere duyarlı pedagoji yaklaşımı öğretmenlere kültürel düzenleyiciler, kültürel arabulucular ve sosyal ortamların orkestra şefleri olma gibi çeşitli rol ve sorumluluklar yüklemektedir (Diamond, & Moore, 1995). Dolayısıyla öğrenme – öğretme sürecinin uyumu ve başarısı için öğretmenlerin bu sorumlulukları yerine getirebilmesi önemlidir.

Öğrencilerinin kültürel deneyimlerinden haberdar olan öğretmenin öğretim becerilerinin güçleneceği ve belirlenen öğretim hedeflerine erişiminin sağlanması noktasında kolaylık göstereceği öngörüsünden hareketle öğretmen adaylık sürecinde kültürel değerlere duyarlı eğitim için gerekli bilgi ve donanımına sahip olarak hazırbulunuşluğunu sağlamış

şekilde mezun olması beklenmektedir. Bloom'a (1995) göre hazırbulunuşluk, bireyin genel ve özel yeteneklerini, hedef davranışlarla ilgili bilgi ve becerilerinin niteliğini, ilgi, tutum ve güdülenmişliğini ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk, öğretmen adayının ya da öğretmenin farklı kültürel değerlere sahip öğrencilerin bulunduğu sınıfta öğretim yapmak için ön koşul niteliğindeki gerekli yeterlikler, davranış biçimleri ve performans düzeyi noktasında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak hazır olması anlamındadır. Bu noktadan hareketle öğretmen adaylarının sahip oldukları kişisel dünya görüşü ve öğrencinin kültürel özellikleri ile öğretim sürecini bütünleştirecek mesleki formasyon alt yapısı; kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluklarının sağlanmasına katkı getirecek önemli iki etken olarak düşünülmektedir. Kişisel dünya görüşü açısından öğretmen adayının ayrımcılık fikrinden uzak, sosyal adalet ve eşitlik ilkesine inanmış, kültürel çeşitliliğin öneminin farkında ve kabullenmişlik gösteren kişiler olması gerekmektedir. Bu bilişsel ve duyuşsal zeminde motivasyonu sağlanmış öğretmen adaylarına yönelik farklı kültürlere sahip öğrencilere öğrenme – öğretme sürecinde kültürel değerlere duyarlı pedagojinin işe nasıl koşulacağına ilişkin bilgi, uygulama ve yaklaşımlar noktasında formasyon sağlanarak mesleki hazırbulunuşluk açısından güçlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın amacı ve önemi

Öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı pedagoji yaklaşımını kazanabilmesi yönüne hizmet eden en önemli parametrelerden birisi öğretmen yetiştirme programlarıdır (Karataş, 2016; Karataş, & Oral, 2016). Bu anlamda kültürel çeşitliliğin sorun olarak görülmediği bir anlayışın gelişebilmesi için kültürel değerlere duyarlılık öğretmen yetiştirme programlarının bir eklentisi ya da uzantısı olarak değil, direkt merkezinde olması önerilmektedir (Hollins ve King, 1994). Dolayısıyla eğitim fakültelerinde lisans eğitim programları aracılığıyla öğretmen adaylarının hem kişisel hem mesleki olarak kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluklarının sağlanması önemli görülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda öğretmen adaylarının hem kişisel hem mesleki olarak kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerinin belirlenmesi gerekli görülmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda bir ölçme aracının geliştirilerek öğretmen adaylarına uygulanması hem öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk profilini ortaya koymaya hem de lisans eğitim programlarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk açısından öğretmen adaylarına nasıl katkı sağladığını öğrenmeye hizmet edecektir. Bu kapsamda ilgili ulusal alanyazında öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini belirleyecek bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu durumdan hareketle öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini ölçecek bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

“Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği” geliştirme çalışmasının hangi aşamalarda gerçekleştiği ve çalışma grubunun özellikleri aşağıda sunulmuştur.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016 – 2017 eğitim yılında Dicle Üniversitesi, Harran Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nde sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim gören son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunda son sınıf öğrencilerin seçilmesinin nedeni; sınıf öğretmeni olmaya en yakın olan grup olması, dolayısıyla öğrenim gördükleri alanın programına ilişkin bilgilerinin görece daha fazla olduğu ve kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşlukla ilgili daha geçerli ve güvenilir bilgi elde etmeye yönelik varsayımlardır. Ayrıca zaman açısından ve ekonomik yönünden avantaj sağlaması, kolay ulaşılabirlik ve geri dönüş oranı fazla olacağı düşüncesiyle örnekleme alma yoluna gidilmeden belirlenen üniversitelerde çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna ilişkin cinsiyet ve sayı bilgisi aşağıda Tablo-1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler

	Üniversite	Kadın	Erkek	Toplam
1	Dicle Üniversitesi	38	20	58
2	Harran Üniversitesi	47	26	73
3	İnönü Üniversitesi	48	33	81
4	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	15	4	19
	Toplam	148	83	231

Tablo 1’de görüldüğü üzere Dicle Üniversitesi, Harran Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nde sınıf öğretmenliği son sınıfta öğrenim gören 83’ü erkek 148’i kadın olmak üzere toplam 231 kişiden oluşmaktadır.

Ölçeğin geliştirilmesi

Ölçeğin ilk aşamasında ilgili alanyazın incelenerek öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk derecelerini belirleyen bir ölçme aracının olup olmadığı kontrol edilmiş ve yapılan araştırmalar sonucunda böyle bir ölçme aracına rastlanılmamıştır. Dolayısıyla yeni bir ölçme aracının belirtilen gerekçelerle geliştirilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. İlgili alanyazın taramasından elde edilen bilgiler ışığında ölçek boyutlarının “Kişisel Hazırbulunuşluk” ve “Mesleki Hazırbulunuşluk” biçiminde yapılandırılarak iki alt boyuttan oluşması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda “Kişisel Hazırbulunuşluk” boyutunda 17 ve “Mesleki Hazırbulunuşluk” boyutunda 16 madde olmak üzere ölçeğin tamamı için 33 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Maddelerin yazımında ve sayısal olarak oransal biçimde birbirlerine eşit olma kaygısı güdülmemiş, boyutu kapsayacak şekilde maddeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte maddeler tasarlanırken, maddelerin sade ve anlaşılır olmasına, bir maddenin birden fazla yargı ve düşünce ifadesine sahip olmamasına özen gösterilmiştir. Ayrıca ölçekte “1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum” olmak üzere beşli likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Likert tipi derecelemede, yanıtlayıcıların tutum nesnesine yönelik tutumunun ölçülmesi için olumlu ve olumsuz tepkileri lineer bir çizgide gösterilir ve ölçmede kolaylık sağlaması amacıyla, çizgideki tüm noktalar bir sayı

(puan) ile ilişkilendirilir. Tutumların ölçülmesi açısından bu yöntem kullanışlıdır (Oppenheim, 2001). Ölçülen özellik kapsamında en olumlu yanıt 5 puan, en olumsuz yanıt 1 puan olacak şekilde değerlendirme yapılmıştır.

Oluşturulan 33 maddelik ölçek taslak formu, kapsam ve görünüş geçerliği ile maddelerin açıklığını ve özgüllüğünün değerlendirilmesi amacıyla uzman görüşlerine sunulmuştur. Görüşleri alınmak üzere konu alanında bilgi sahibi olan ve çalışma konusunda bilgilendirilen Eğitim Bilimleri alanından 12 ve sınıf öğretmenliği alanından 4 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşlerinin alınabilmesi için ölçek taslak formunda yer alan her bir madde için 3'lü derecelendirme kullanılmıştır. Hazırlanan formda uzmanların her bir madde için "uygun", "revize edilmeli" ve "çıkarılmalı" seçeneklerinden birini seçmeleri beklenilmiştir. Uzmanların vermiş olduğu görüşler doğrultusunda maddelerin kapsam geçerliği Veneziano ve Hooper (1997 Akt: Yurdağül, 2005) tarafından geliştirilen kapsam geçerlik oranı ile belirlenmiştir. Söz konusu oranlar her bir madde için olumlu yanıt vermiş uzman sayısı toplamının toplam uzman sayısına oranının bir eksiği alınarak belirlenmiştir. Maddelerin kapsam geçerlik indeksleri için de uzman sayıları ve elde edilen kapsam geçerlik oranlarının değerleri belirlenmiştir. Maddelerin hiçbirisi 0.80'in altında değer almadığı için herhangi bir madde kapsam dışına çıkarılmamıştır. Fakat anlaşılması güç olabilecek bazı ölçek maddelerin daha anlaşılır kılınabilmesi için buldukları öneriler dikkate alınarak ölçek maddeleri revize edilmiştir.

Bu aşamadan sonra, araştırmacılar Dicle Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü son sınıf öğrencisi 8 öğrenciyle ön uygulama yapmıştır. Her bir madde üzerinde öğrenciler ile birlikte tartışılmış ve bu doğrultuda öğrencilerin anlamakta güçlük yaşadıkları bazı maddeler yeniden revize edilmiştir. Bu işlemlerin ardından 33 maddelik ölçek deneme formuyla veri analizi yapmak için veri toplama işlemine geçilmiştir. Ölçek taslağı Dicle Üniversitesi, Harran Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim gören son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın 231 kişilik çalışma grubundan gelen yanıtlar doğrultusunda ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Faktör analizinin yapılabilmesi için gerekli örneklem büyüklükleri incelenmiş, araştırmaya katılımcı sayısı ilgili alanyazın uzmanlarının belirttiği ölçütler çerçevesinde yeterli görülmüştür (Hoogland, & Boomsma, 1998; Muthen, & Muthen, 2002; Akt: Çelik, & Yılmaz, 2013). "Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği"nin yapı geçerliğini belirlemek için Varimax döndürme ile temel bileşenler analizi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Analizde faktör yükleri en az .30 olarak belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2006). Ölçeğin alt boyutları ve toplam güvenilirlikleri için Cronbach's Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca AFA ile ortaya konulan yapının doğruluğunun test edilebilmesi için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde “Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği” geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Geçerliğe ilişkin bulgular

Ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya koymak ve maddelerin faktör yüklerini belirleyerek boyutlandırabilmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizine başlamadan önce verilerin uygunluğunu saptamak üzere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi hesaplanmıştır. KMO değeri .92 bulunmuş ve Bartlett testi sonucu da ($2 \div = 2447,24$, $p=0.000$) anlamlı çıkmıştır (George ve Mallery, 2001). AFA sonucunda ölçeğin özdeğeri 1’den büyük 5 faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu 5 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans ise %63.02’dir. Henson ve Roberts (2006) bir ölçme aracında açıklanan varyans oranının %52 oranında olması gerektiğini belirtmektedirler. Hiçbir faktörde yüklenmeyen maddeler ve birden fazla faktöre yük değeri veren binişik maddeler ile birlikte faktör madde yükü .30’un altında olan 11 madde analizden çıkartılmıştır. Faktör sayısı alanyazın dikkate alınarak ve çalışmanın amacı kapsamında 2 ile sınırlandırılarak 21 maddelik haliyle AFA tekrarlanmıştır.

Tablo 2. Madde yük değerleri

Maddeler	Faktör 1	Madde-Toplam Korelasyonu	Maddeler	Faktör 2	Madde-Toplam Korelasyonu
M4	.854	.679	M14	.522	.488
M2	.785	.732	M20	.720	.623
M3	.776	.714	M21	.619	.521
M6	.776	.820	M19	.590	.640
M5	.738	.681	M17	.645	.576
M1	.736	.723	M15	.378	.641
M9	.705	.552	M16	.629	.430
M12	.697	.582	M13	.654	.464
M10	.692	.626	M18	.660	.496
M8	.647	.621			
M7	.614	.518			
M11	.573	.624			

**p<.001

Tablo 2’de görüldüğü gibi birinci boyut faktör yükü .85 ile .57 arasında değişen 12 maddeden oluşmaktadır. İkinci boyut faktör yükü .80 ile .40 arasında değişen 9 maddeden oluşmaktadır. Tüm faktörlerin toplam varyansın %52.83’ünü açıkladığı görülmüştür. Birinci faktör toplam varyansın %35.70’ini açıklamakta olup öğretmeni adayının farklı kültürel değerlere sahip olan bireylere yönelik öğrenme – öğretim süreci sağlama durumuna ilişkin kişisel olarak bilişsel ve duyuşsal hazırbulunuşluğunu ölçen maddelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu faktör “Kişisel Hazırbulunuşluk” olarak adlandırılmıştır. İkinci faktör toplam varyansın %17.13’ünü açıklamaktadır. Bu faktör öğretmen adayının farklı kültürel değerlere sahip olan öğrencilerin bulunduğu sınıf ortamında öğrenme - öğretim süreci yapabilecek şekilde mesleki pedagojik bilgiye sahip olma derecesini ve sınıf öğretmenliği lisans programının mesleki hazırbulunuşluklarına katkı düzeyini ölçmeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda bu faktör “Mesleki Hazırbulunuşluk” olarak adlandırılmıştır.

Ölçeğin ayırıcılık gücünü belirlemek için madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .43-.82 arasında sıralandığı görülmüştür. Madde toplam korelasyonunun yorumlanmasında değeri .30 ve üzerinde olan maddelerin ölçülecek özelliği ayırt etme açısından yeterli kabul edildiği (Büyüköztürk, 2006) göz önünde bulundurularak madde toplam korelasyonlarının yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca aşağıdaki tabloda alt ölçekler arasında korelasyon değerlerine ilişkin veriler aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıca aşağıdaki tabloda alt ölçekler arasında korelasyon değerlerine ilişkin veriler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 3. Ölçeğin alt boyutları arasındaki korelasyon

	Kişisel Hazırbulunuşluk	Mesleki Hazırbulunuşluk
Kişisel Hazırbulunuşluk	1	.347**
Mesleki Hazırbulunuşluk	.347**	1

**p<0.01 (2-tailed)

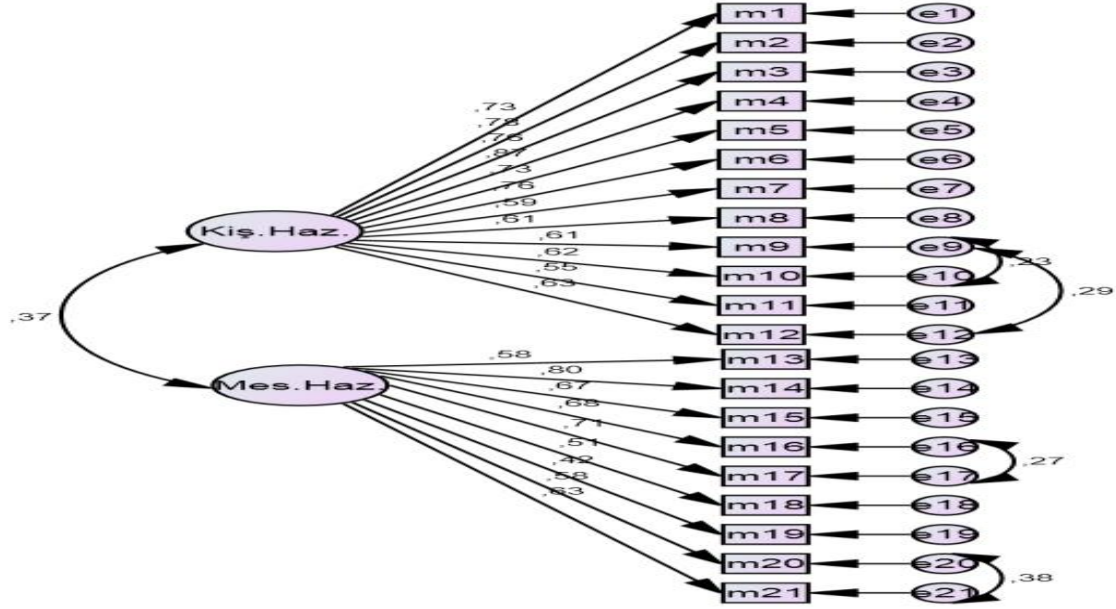
Analiz sonuçlarına göre tüm maddelerin planlanan boyutlarda olduğu görülmüştür ve sınırlandırılmış madde-boyut ilişkisi ile araştırma öncesinde oluşturulan maddelerin boyutlara dağılımının tutarlı olduğu görülmüştür. Sonraki aşamada ölçeğin AFA ile bulunan faktör yapılarının maddeleri ile uyumlu olup olmadığını test etmek amacıyla DFA yapılmıştır. DFA sonucunda “t” değerlerinin anlamlı olması ve maddelerin faktör yük değerinin 0.30’ dan yüksek olması gerekmektedir (Seçer, 2013). Model uyum indeks katsayılarını incelemeyen önce, “t” değerlerinde ve faktör yük değerlerinde bir problem olmadığı görülmüştür. t-değerleri Tablo 3’de sunulmuştur. Buna göre, birinci düzey DFA’da elde edilen tüm t değerlerinin .001 düzeyinde anlamlıdır. Dolayısıyla birinci düzey DFA sonucunda elde edilen “t” değerleri, katılımcı sayısının faktör analizi için yeterli olduğunu doğrulamakta ve modelden çıkarılması gereken madde bulunmadığını ortaya koymaktadır. Yapılan DFA sonucunda elde edilen standartlaştırılmış yük değerleri ve t-değerleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4. Birinci düzey DFA’dan elde edilen t testi değerleri

Maddeler	Standartlaştırılmış Yükler	t-değeri	Maddeler	Standartlaştırılmış Yükler	t-değeri
Kis.Haz.1	0.73	11.56	Mes.Haz.13	0.57	8.75
Kis.Haz.2	0.78	11.04	Mes.Haz.14	0.79	13.39
Kis.Haz.3	0.76	10.81	Mes.Haz.15	0.67	10.79
Kis.Haz.4	0.87	12.15	Mes.Haz.16	0.63	10.44
Kis.Haz.5	0.73	10.35	Mes.Haz.17	0.68	11.14
Kis.Haz.6	0.76	11.16	Mes.Haz.18	0.43	7.59
Kis.Haz.7	0.59	8.47	Mes.Haz.19	0.66	6.33
Kis.Haz.8	0.61	8.62	Mes.Haz.20	0.67	8.91
Kis.Haz.9	0.61	8.74	Mes.Haz.21	0.68	9.58
Kis.Haz.10	0.62	8.94			
Kis.Haz.11	0.55	7.85			
Kis.Haz.12	0.63	8.98			

**p<.001

Tablo 4'deki bulgulara göre ölçekte yer alan maddelere ilişkin t değerlerinin 6.33 ile 13.39 arasında değiştiği belirlenmiştir. Hesaplanan t değerlerinin 1.96'dan büyük olması .05 düzeyinde; 2.58'den büyük olması ise .01 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir (Jöreskog, & Sörbom, 1996 Akt: Çelik, & Yılmaz, 2013). Ayrıca "Kişisel Hazırbulunuşluk" alt boyutundaki maddelerin yük değerlerinin .55-.87; "Mesleki Hazırbulunuşluk" alt boyutunun ise .43 – .79 arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca birinci düzey DFA'dan elde edilen iki boyutlu modele ilişkin path diyagramı Şekil 1'de görülmektedir.

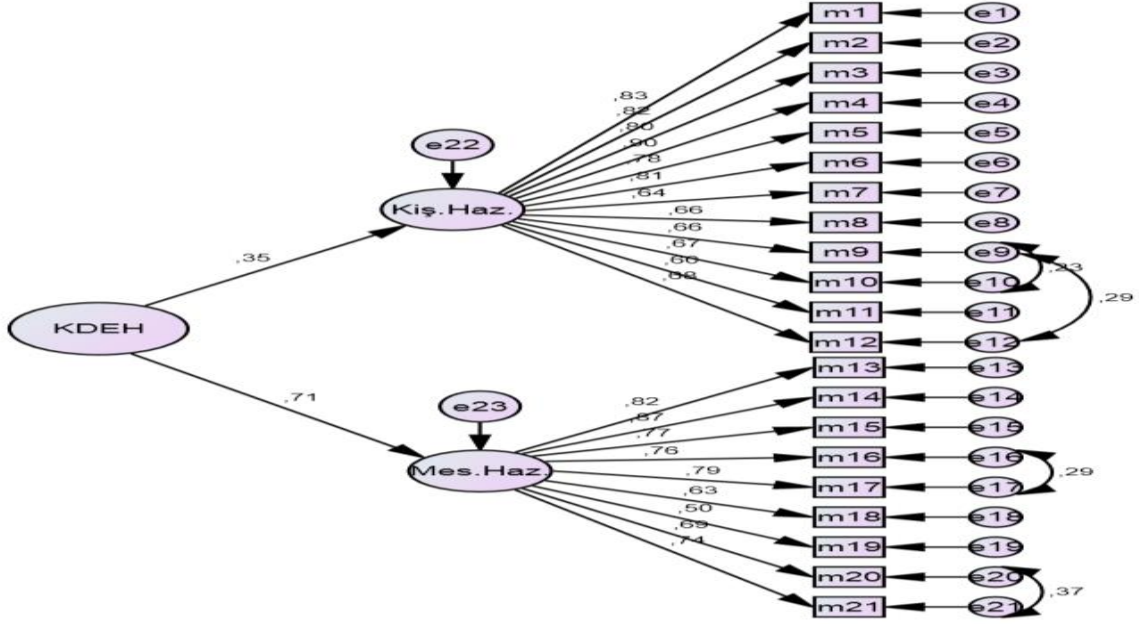
Şekil 1. Birinci düzey DFA faktör yapısı ve alt boyutlar arasındaki ilişkiler

Alan yazında DFA ile hesaplanan (χ^2/sd) oranının 3'ten küçük olması, modelin gerçek verilerle iyi uyumunun bir göstergesi olarak görülebilmektedir. Model verilerinin iyi uyumu için İyi Uyum İndeksi (GFI) ve Ayarlanabilen İyi Uyum İndeksi (AGFI) değerlerinin .90'dan yüksek çıkması, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) değerlerinin ise .05'den küçük olması, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) .95 ve Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI) değerinin .90'dan yüksek olması beklenir (Jöreskog, & Sörbom, 1996; Schermelleh-Engel, & Moosburger, 2003 Akt: Çelik, & Yılmaz, 2013). Birinci düzey DFA model uyum indeks katsayıları ise şu şekildedir: $\chi^2=401,44$; $sd=184$; $\chi^2/sd = 2,18$; $p=0.00$; $AGFI=.85$, $GFI= .90$, $NNFI=.96$ $CFI=.97$, ve $RMSEA=.072$ olarak elde edilmiştir. Yapılan birinci düzey DFA'da modifikasyon önerileri doğrultusunda "Kişisel Hazırbulunuşluk" alt boyutunda 9. ve 10. ile 9. ve 12. maddeler ile "Mesleki Hazırbulunuşluk" alt boyutunda bulunan 16. ve 17. ile 20. ve 21. maddeler arasında modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyonlar yapılırken aynı alt boyutta olması ve benzer yapıları ölçme durumları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiş ve uyum indeks katsayılarının anlamlı bir şekilde arttığı gözlenmiştir. Elde edilen uyum indeks katsayıları iyi uyum ve kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğundan, ölçek maddelerinin ilgili yapıyla kurulan modellerinin uygun olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Yapılan birinci düzey DFA'nın ardından bu iki boyutlu yapının, Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk olarak tanımlanan genel yapının bileşenleri olup olmadığını test etmek için ikinci düzey DFA yapılmıştır. Çünkü ölçeğin alt boyutları ile tek bir genel

yapıyı oluşturması ve toplam puan vermesi de beklenmektedir. İkinci düzey DFA'dan elde edilen iki boyutlu modele ilişkin path diyagramı Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. İkinci düzey DFA aşamalı faktör yapısı ve alt boyutlar arasındaki ilişkiler

İkinci düzey DFA'dan elde edilen iki boyutlu modele ilişkin uyum indeks değerleri $\chi^2=466,20$; $sd=185$; $\chi^2/sd = 2,52$; $p=0.00$; $AGFI=.85$, $GFI= .90$, $NNFI=.96$, $CFI=.97$ ve $RMSEA=.073$ olarak elde edilmiştir. Elde edilen uyum indeks katsayıları sonucunda ölçme modelinin iyi uyum gösteren bir model olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, "Kişisel Hazırbulunuşluk" ve "Mesleki Hazırbulunuşluk" alt boyutları "Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk" olarak adlandırılan yapının bileşenleri olduğu ve tek bir genel yapıyı oluşturduğu analiz sonucunda doğrulanmıştır.

Güvenirlğe İlişkin Bulgular

Ölçeğin 21 maddesinin güvenirlği için Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. "Kişisel Hazırbulunuşluk" alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .92, "Mesleki Hazırbulunuşluk" alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .87, Ölçeğin tümü için elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0.90 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen değerler, ölçüm sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermektedir (Nunnally,1978; Murphy, & Davidshoper, 1998). Ölçüm sonuçlarının güvenilir olduğuna ilişkin elde edilen güvenirlk katsayılarının yeterli olduğu düşünülmüş, diğer güvenirlk yöntemlerine başvurmaya gerek duyulmamıştır. 21 maddelik ölçek ekte sunulmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini öğrenmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucunda yeterli psikometrik özelliklere sahip 21 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları; faktör çözümlemesi (AFA, birinci ve ikinci sıralı DFA) ile yapılmıştır. Birinci sıralı DFA modelinin terimlerinde ölçeğin güvenirlği ve madde-faktör bağıntıları araştırılmıştır. İkinci sıralı DFA

modeli ile ölçeğin faktöriyel geçerliği kanıtlanmış ve model-veri uyumuna ilişkin değerlerin tamamı dikkate alındığında, kurulan modellerin verilerle iyi düzeyde uyum gösterdiği, bu nedenle ölçeğin tümünün yapısal geçerliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda ölçeğin “Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk” olarak adlandırılabilir genel bir yapıyı ölçebildiği sonucuna varılmıştır.

Ölçek iki alt boyutlu olup “Kişisel Hazırbulunuşluk” boyutunda 12 madde, “Mesleki Hazırbulunuşluk” boyutunda 9 madde bulunmaktadır. “Kişisel Hazırbulunuşluk” boyutu öğretmeni adayının farklı kültürel değerlere sahip olan bireylere yönelik öğrenme-öğretme süreci sağlama durumuna ilişkin bilişsel ve duyuşsal hazırbulunuşluğunu ölçen maddelerden oluşmaktadır. Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 12 en yüksek puan 60’dır. “Mesleki Hazırbulunuşluk” alt boyutu ise öğretmen adayının farklı kültürel değerlere sahip olan öğrencilerin bulunduğu sınıf ortamında öğrenme - öğretme süreci yapabilecek şekilde mesleki pedagojik bilgiye sahip olma derecesini ve sınıf öğretmenliği lisans programının mesleki hazırbulunuşluklarına katkı düzeyini ölçmeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır. Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 9 en yüksek puan 45’dir. Ölçek ölçekte “1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum” olmak üzere beşli likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Ölçekten alınan puanların değerlendirilmesi yapılırken, ölçeğin genelinden elde edilecek toplam puan üzerinden işlem yapılabileceği gibi, her bir alt boyut için de ayrı ayrı puanlama yapılabilir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi, hazırbulunuşluklarının yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Alpha katsayılarının yüksek olması alt boyutlarda yer alan maddelerin birbiriyle tutarlı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına dayanılarak bu ölçeğin öğretmen adaylarıyla birlikte yapılacak çalışmalarda uygulanabilir olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak “Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği”nin geliştirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Türkçe alanyazındaki boşluğu dolduracak olması açısından önemli olduğu düşünülen bu çalışmada bir takım sınırlıklarda söz konusudur. Ölçek verileri sınıf öğretmeni son sınıf öğrencilerinden toplanmıştır. Bu noktada ölçeğin farklı örneklem grupları belirlenerek eğitim fakültelerinin diğer bölümlerinde öğrenim gören çeşitli düzeylerdeki öğrencilere de uygulanarak geçerliği ve güvenirliği sınanabilir. Ayrıca bu çalışmada yapılmamış olan ölçeğin test-tekrar test güvenirliği çalışılabilir. Boylamsal araştırmalar yürütülerek eğitim fakülteleri lisans programlarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluklarını sağlama açısından öğretmen adaylarına yönelik betimsel çalışmalar yapılabilir. Aynı şekilde öğretmen adaylarında ölçülmek istenen farklı değişkenler ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyi arasında ilişkiler çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Banks, J. (2013). *Çokkültürlü eğitime giriş* (5. Baskı). (Çev: H. Aydın) Ankara: Anı Yayıncılık
- Bloom, B. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (2. Baskı). (Çev: D. A. Özçelik). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyükköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (6. baskı). Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Çelik, E. H. & Yılmaz, V. (2013). *LISREL 9.1 ile yapısal eşitlik modellemesi temel kavramlar, uygulamalar, programlama* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık

- Delgado- Gaitan, C., & Trueba, H. (1991). *Crossing Cultural Borders*. The Falmer Press
- Diamond, B. J., & Moore, M. A. (1995). *Multicultural literacy*. New York: Longman
- Ergün, M. (2015). *Eğitim sosyolojisi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi. Erişim Adresi <http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun8.htm>
- Gay, G. (2014). *Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim: Teori, Araştırma ve Uygulama (2.Baskı)*. (H.Aydın, Çev.) Ankara: Anı Akademi Yayıncılık.
- George, D., & Mallery, P. (2001). *SPSS for Windows step by step: A simple Guide and reference*. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- Henson, R. K., & Roberts, J. K. (2006). Use of exploratory factor analysis in published research common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement*, 66(3), 393-416.
- Hollins, E. R. & King, J. E. (1994). *Teaching diverse populations: Formulating a knowledge base*. SUNY Press.
- Hutchison, C.B. (2006) Cultural constructivism: the confluence of cognition, knowledge creation, multiculturalism, and teaching. *Intercultural Education*, 17(3), 301-310. DOI: 10.1080/14675980600841694.
- Karataş, K. (2016). Sınıf öğretmenliği lisans programının sınıf öğretmeni adaylarının kültürel değerlerine duyarlı olması açısından incelenmesi. 4. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi (ICCI/EPOK-2016) Tam Metin Kitabı, 545-555.
- Karataş, K., & Oral, B. (2015). Teachers' perceptions on culturally responsiveness in education. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 2(2), 47-57. Erişim adresi <https://search.proquest.com/docview/1932109497?accountid=15780>
- Karataş, K., & Oral, B. (2016). Kültürel değerlere duyarlı pedagoji. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal)*, 4(34), 431-447.
- Ladson-Billings, G. (2011). Is meeting the diverse needs of all students possible? *Kappa Delta Pi Record*, 47(1), 13-15.
- Murphy, K. R., & Davidshofer, C. O. (1998). *Psychological testing (4th ed)*. New Jersey: Prentice Hall
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory (2nd ed)*. New York: McGraw-Hill.
- Oppenheim, A. N. (2001). *Questionnaire design: Interviewing and attitude measurement (New Ed.)*. London: Continuum International Publishing Group Ltd.
- Seçer, İ. (2013). *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Villages, A. M., & Lucas, T. (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53, 20-32.
- Yurdagül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerlik indeksinin kullanımı. 14 Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Atf için:

- Karataş, K., & Oral, B. (2017). Kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 7(2), 257-268. <http://ebad-jesr.com/>

EK - Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği Formu

Boyutlar	No	Ölçek maddeleri
Kiş.H az.	m1	Kültürel çeşitliliğin yaşandığı bir sınıfta öğretmenlik yapmaya hazırım.
Kiş.H az.	m2	Sınıftaki öğrencilerin sahip oldukları kültürel değerleri merak ederim.
Kiş.H az.	m3	Öğrencilerimin öğrenmelerine rehberlik ederken onların kültürel değerlerini göz önünde bulundurmam gerektiğini düşünüyorum.
Kiş.H az.	m4	Farklı kültürlerle sahip insanlarla etkileşime geçmek hoşuma gider.
Kiş.H az.	m5	Sınıfta kültürel çeşitliliklerinden dolayı öğrencilerin birbirlerine ayrımcılık yapmasına tolerans göstermem.
Kiş.H az.	m6	Kültürel çeşitliliğin yaşandığı bir sınıfta eğitim yapmanın zevkli olacağını düşünüyorum.
Mes.H az.	m13	Lisans eğitimi süresince öğretim elemanlarımız Türkiye'deki kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalık oluşturdu.
Kiş.H az.	m7	Kültürel çeşitliliği göz önünde bulundurduğumda, Türkiye'nin her yerinde öğretmenlik yapabilirim.
Kiş.H az.	m8	Sınıfta anadili Türkçe olmayan öğrencilerimin anadillerinden kelime ve cümleler öğrenerek onlarla sınıf içi ve dışında etkileşimi artırmak isterim.
Mes.H az.	m14	Lisans eğitimim sürecinde aldığım zorunlu dersler kültürel değerlere duyarlık açısından bana katkı sağladığını düşünüyorum.
Mes.H az.	m15	Lisans eğitim programımız ı Türkiye'deki kültürel çeşitlilik ile ilgili farkındalık oluşturmada yeterli görüyorum.
Kiş.H az.	m9	Ders sürecinde öğrencilerin kendi kültürlerine özgü örnekler vermeleri için cesaretlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.
Kiş.H az.	m10	Öğrencilerin yetiştikleri kültürel çevreyi dikkate alarak ders işlemenin onların akademik başarılarını artıracığını düşünüyorum.
Mes.H az.	m16	Lisans eğitim sürecinde Türkiye coğrafyası üzerinde yaşayan kültürel çeşitlilik ile ilgili bir farkındalık kazandım.
Mes.H az.	m17	Lisans eğitim sürecinde Türkiye'deki farklı kültürlerin tanıtılmasına yönelik bilgiler edindim.
Kiş.H az.	m11	Tercihime bırakılsa kendi kültürümden farklı kültürel özelliklere sahip insanların olduğu bir yerde öğretmenlik yaparım.
Kiş.H az.	m12	Okul öncesinden üniversiteye kadar eğitim sistemimizin kültürel çeşitliliği yansıtabilecek şekilde yapılandırılması gerektiğini düşünüyorum.
Mes.H az.	m18	Öğrencilerin kültürel yaşantılarını öğrenme hedeflerini gerçekleştirmede araç olarak kullanılması gerektiğinin farkındayım.
Mes.H az.	m19	Lisans eğitim derslerinde okutulan ders kitaplarını Türkiye'deki kültürel çeşitlilik ile ilgili bilgiler sunması açısından yeterli görüyorum.
Mes.H az.	m20	Lisans eğitimim sürecinde aldığım seçmeli dersler kültürel değerlere duyarlık açısından bana katkı sağladığını düşünüyorum.
Mes.H az.	m21	Derslerde öğretim elemanlarımızın kişisel yaşantı ve deneyimlerine yer vermeleri sayesinde kültürel çeşitlilik ile ilgili farkındalık kazandım.